

23349
27 ✓

83

(47.93) 349
ს. 27
საქართველოს
საბჭოთაო
საგარეო
აღმოსავლური
კავშირების
საგარეო
მინისტროს
საბიბლიოთეკა

საქართველოს კონსტიტუციის პროექტი

მიღებული

დამფუძნებელი კრების საკონსტიტუციო კომისიის მიერ,

48712

ტფილისი. 1920 წ. მაისი

საქართველოს
საბჭოთაო
საგარეო
აღმოსავლური
კავშირების
საგარეო
მინისტროს
საბიბლიოთეკა

საქართველოს დამოუკიდებლობა.

საქართველოს დამფუძნებელი კრება, — არჩეული პირდაპირი, თანასწორი, საყოველთაო, ფარული და პროპორციული საარჩევნო სისტემით ორივე სქესის მოქალაქეთა მიერ, — თავის პირველსავე სხდომაზე, 1919 წელს, მარტის 12-ს, ქვეყნისა და ისტორიის წინაშე აღიარებს, რომ ის სავსებით იღებს და ადასტურებს საქართველოს ერთგულ საბჭოს მიერ 1918 წლის მაისის 26-ს, ნაშუადღევს 5 საათსა და 10 წუთს ტფილისში გამოცხადებულს საქართველოს დამოუკიდებლობის შემდეგ აქტს:

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი.

„მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში საქართველო არსებობდა, როგორც დამოუკიდებელი და თავისუფალი სახელმწიფო.

მეთვრამეტე საუკუნის დასასრულს ყოველ მხრით მტრისაგან შევიწროებული საქართველო თვისი ნებით შეუერთდა რუსეთს იმ პირობით, რომ რუსეთი ვალდებული იყო საქართველო გარეშე მტრისაგან დაეცვა.

„რუსეთის დიდი რევოლიუციის მსვლელობამ რუსეთში ისეთი შინაგანი წყობილება შექმნა, რომ მთელი საომარი ფრონტი სრულიად

დაიშალა და რუსის ჯარმაც დასტოვა ამიერ-კავკასია.

დარჩნენ-რა თვისი ძალღონის ამარად, საქართველომ და მასთან ერთად ამიერ-კავკასიამ თვით იღვეს თავსა საკუთარი საქმეების გაძლოლა და პატრონობა და შესაფერი ორგანოებიც შექქმნეს; მაგრამ გარეშე ძალთა ზედგავლენით ამიერ-კავკასიის ერთა შემაერთებელი კავშირი დაირღვა და მით ამიერ-კავკასიის პოლიტიკური მთლიანობაც დაიშალა.

ქართველი ერის დღევანდელი მდგომარეობა აუცილებლად მოითხოვს, რომ საქართველომ საკუთარი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია შექქმნას, მისი საშუალებით გარეშე ძალის მიერ დაპყრობისაგან თავი გადაირჩინოს და დამოუკიდებელი განვითარების მტკიცე საფუძველი ააგოს.

ამისდა თანახმად საქართველო ეროვნული საბჭო, 1917 წელს, ნოემბრის 22-ს არჩეული საქართველოს ეროვნულ ყრილობის მიერ დღეს აცხადებს:

1) ამიერიდან საქართველოს ხალხი სუვერენულ უფლებათა მატარებელია და საქართველო სრულუფლებიანი დამოუკიდებელი სახელმწიფოა.

2) დამოუკიდებელი საქართველოს პოლიტიკური ფორმა დემოკრატიული რესპუბლიკა არის.

3) საერთაშორისო ომიანობაში საქართველო მუდმივი ნეიტრალი სახელმწიფოა.

4) საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას სურს საერთაშორისო ურთიერთობის ყველა წევრთან კეთილმეზობლური განწყობილება დაამ-

ყაროს, განსაკუთრებით-კი მოსახლვრე სახელმწი-
ფოებთან და ერებთან.

5) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბ-
ლიკა თავის საზღვრებში თანასწორად უზრუნ-
ველპყოფს ყველა მოქალაქის სამოქალაქო და
პოლიტიკურ უფლებებს განურჩევლად ეროვნე-
ბისა, სარწმუნოებისა, სოციალ მდგომარეობისა
და სქესისა.

6) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბ-
ლიკა განვითარების თავისუფალ ასპარეზს გაუხს-
ნის მის ტერიტორიაზე მოსახლე ყველა ერს.

7) დამფუძნებელი კრების შეკრებამდე მთელი
საქართველოს მართვა-გამგეობის საკმეს უძღვება
ეროვნული საბჭო, რომელიც შევსებული იქნება
ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებით,
და დროებითი მთავრობა, რომელიც პასუხის-
მგებელია საბჭოს წინაშე.

თ ა ვ ი კ ი რ ვ ე ლ ი

ზოგადი დებულებანი

მ უ ხ ლ ი 1.

საქართველო არის თავისუფალი, დამოუკიდებელი და განუყოფელი სახელმწიფო.

მუდმივი და უცვლელი ფორმა პოლიტიკური წყობილებისა, არის დემოკრატიული რესპუბლიკა.

მ უ ხ ლ ი 2.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა ნეიტრალი სახელმწიფოა.

მ უ ხ ლ ი 3.

საქართველოს დედა ქალაქი არის ტფილისი, სადაც მუდმივ იმყოფება საქართველოს პარლამენტი და მთავრობა.

მ უ ხ ლ ი 4.

საქართველოს სახელმწიფოებრივი ენა არის ქართული ენა.

მ უ ხ ლ ი 5.

საქართველოს რესპუბლიკის დროშა არის—შვინდის ფერი ალამი შავი და თეთრი ზოლითა.

საქართველოს რესპუბლიკის ღერბი არის—ძღვეამოსილი გიორგი თეთრ რაშზე მჯდომარე.

მ უ ხ ლ ი 6.

ყოველ კანონსა და სავალდებულო დადგენილებას მხოლოდ მაშინ აქვს ძალა, უკეთუ გამოცხადებულია სათანადო წესით.

მ უ ხ ლ ი 7.

კანონს არა აქვს უკუქცევითი ძალა, გარდა სისხლის სამართლის კანონისა, უკეთუ იგი ამსუბუქებს ბრალდებულის მდგომარეობას.

მ უ ხ ლ ი 8.

სახელმწიფო ტერიტორიის გაცემა, დანაწილება და გაყიდვა შეუძლებელია.

სახელმწიფო ტერიტორიის გაფართოება ან სადავო საზღვრების შესწორება შეიძლება მხოლოდ კანონმდებლობითის წესით.

მ უ ხ ლ ი 9.

ადმინისტრაციული დაყოფა და თვითმართველ ერთეულთა საზღვრების დაწესება და შეცვლა, სწარმოებს მხოლოდ კანონმდებლობითის წესით.

მ უ ხ ლ ი 10.

კონსტიტუცია სახელმწიფოს უზენაესი კანონია. არ შეიძლება გამოქვეყნებულ იქნეს კანონი, დეკრეტი, ბრძანება ან განკარგულება, რომელიც კონსტიტუციის დებულებათა და მათი დედა აზრის წინააღმდეგია.

კონსტიტუციის შესრულება და მისი პრინციპების განხორციელება კანონმდებლობასა და მართვა-გამგეობაში სახელმწიფოს ყოველი ხელისუფლების მოვალეობას შეადგენს.

მ უ ხ ლ ი 11.

კონსტიტუციის მიღებამდე გამოცემული და გამოქვეყნებული კანონი და დეკრეტი ძალაში რჩება, უკეთუ კონსტიტუციასა და მის პრინციპებს არ ეწინააღმდეგება.

მ უ ხ ლ ი 12.

ეს კონსტიტუცია ძალაშია მუდმივ და შეუწყვეტლივ, გარდა იმ შემთხვევისა, რომელიც ამავე კონსტიტუციას აქვს გათვალისწინებული.

მ უ ხ ლ ი 13.

საერთაშორისო მშვიდობიანობის დასამყარებლად საქართველოს რესპუბლიკას ერთად ერთ საშვალებად მიაჩნია თავისუფალ ერთა კავშირი.

მ უ ხ ლ ი 14.

დამტკიცებისა და მიღების შემდეგ კონსტიტუციას აქვეყნებს დამფუძნებელი კრება თავის წევრთა ხელ მოწერით.

თ ა ვ ი მ ე რ ა მ

მ ო ქ ა ლ ა ქ ე ო ბ ა

მ უ ხ ლ ი 15.

საქართველოს მოქალაქედ ითვლება:

ა) შვილი საქართველოს მოქალაქისა, დაბადებული საქართველოს ტერიტორიაზე, ან მის გარეშე;

ბ) ქორწინების გარეშე შობილი საქართველოს მოქალაქე დედისაგან;

გ) ცოლი ან ქვრივი საქართველოს მოქალაქისა;

დ) კანონიერი წესით შვილად აყვანილი საქართველოს მოქალაქის მიერ.

ე) უცხოეთში გათხოვილი საქართველოს მოქალაქე-ქალი, რომელიც დაქვრივების ან განქორწინების შემდეგ, განაცხადებს საქართველოს მოქალაქეობის მიღების სურვილს; ხოლო არასრულწლოვანი შვილი ასეთი ქვრივისა ან განქორწინებულისა, უკეთუ ერთი წლის განმავლობაში დასრულწლოვანების შემდეგ არ განაცხადა მამის მოქალაქეობაში დარჩენის სურვილი;

ვ) უცხოელთა არასრულწლოვანი შვილი, ქორწინებაში თუ მის გარეშე შობილი იმ დღიდან, როცა მისი მშობლები მიაღებენ საქართველოს მოქალაქეობას;

ზ) შვილი საქართველოს იმ მოქალაქე-ქალისა, რომელიც უცხოელს მისთხოვდება, მაგრამ მუდმივ ცხოვრობს საქართველოს ტერიტორიაზე, უკეთუ ერთი წლის განმავლობაში დასრულწლოვანების შემდეგ არ განაცხადა, რომ სურს მამის მოქალაქეობა შეინარჩუნოს, და

ჰ) ვინც ნატურალიზაციით მოიპოვბეს საქართველოს მოქალაქეობას.

მ უ ხ ლ ი 16.

ნატურალიზაციით მოქალაქეობის მოპოებისათვის შუამდგომლობის აღძვრა შეუძლიან უცხო ქვეშევრდომს ან ქვეშევრდომობის გარეშე მყოფს, რომელიც უკანასკნელი სამი წლის განმავლობაში განუწყვეტლივ სცხოვრობს რესპუბლიკის ტერიტორიაზე. შუამდგომლობა უნდა წარედგინოს რესპუბლიკის მთავრობას, რომელიც ერთი წლის შემდეგ დღიდან შუამდგომლობის აღძვრისა, განიხილავს მის თხოვნას და მიანიჭებს მთხოვნელს მოქალაქეობას, უკეთუ სახელმწიფოსა და საზოგადოებისათვის მავნებლად არ მიიჩნევა; თხოვნის შეტანიდან განხილვამდე მთხოვნელი აუცილებლად საქართველოში უნდა ბინადრობდეს.

შენიშვნა 1. უცხო ქვეშევრდომი, რომელსაც რაიმე თვალსაჩინო ღვაწლი მიუძღვის რესპუბლიკის წინაშე თვისი სამეცნიერო შრომით, სამხედრო დახმარებით, საზოგადოებრივი მოღვაწეობით თუ სხვა რითიმე, შეიძლება ამ ვადის გარეშეც მიღებულ იქნეს საქართველოს მოქალაქედ.

შენიშვნა 2. აგრეთვე ვადის არ მიხედვით შეიძლება მიღებულ იქნეს საქართველოს მოქალაქედ ყოველი უცხო-ქვეშევრდომი ქართველი.

მ უ ხ ლ ი 17.

საქართველოს რესპუბლიკის მოქალაქეს არ შეუძლიან იყოს იმავე დროს უცხო სახელმწიფოს მოქალაქედ.

მ უ ხ ლ ი 18.

საქართველოს რესპუბლიკის მოქალაქეობას ჰკარგავს:

ა) ვინც რესპუბლიკის წინაშე, კანონით განსაზღვრულ სახელმწიფოებრივ მოვალეობათა შესრულების შემდეგ განაცხადებს უარს საქართველოს მოქალაქეობაზე

და უცხო სახელმწიფოს მოქალაქეობას მოიპოვებს ნატურალიზაციის წესით;

ბ) ვინც უცხო სახელმწიფოს სამხედრო ან სამოქალაქო თანამდებობას მიიღებს საქართველოს მთავრობის ნებართვებზე, და

გ) ვინც უცხო ქვეშევრდომს მისთხოვდება და არ განაცხადებს საქართველოს მოქალაქედ დარჩენის სურვილს.

თ ა ვ ი მ ე ს ა მ ე

მოქალაქის უფლებანი.

მ უ ხ ლ ი 19.

მოქალაქენი კანონის წინაშე ყველანი თანასწორნი არიან.

მ უ ხ ლ ი 20.

წოდებრივი განსხვავება არ არსებობს.

მ უ ხ ლ ი 21.

ხარისხის მინიჭება შეიძლება მხოლოდ თანამდებობის ან პროფესიის აღსანიშნავად; აკადემიურ ხარისხს ეს არ შეეხება.

ორდენი და წარჩინების ნიშანი სახელმწიფომ არ უნდა მიანიჭოს.

მოქალაქეს არ შეუძლიან უცხო სახელმწიფოსაგან მიიღოს წარჩინების ნიშანი.

მ უ ხ ლ ი 22.

არ შეიძლება დასჯილ იქნეს ვინმე სხვაფრივ, თუ არ სასამართლოს წესით; გამონაკლისია კანონით განსაზღვრული დისციპლინარული წესი.

მ უ ხ ლ ი 23.

ყოველი მოქალაქე გასამართლებულ უნდა იქნეს საერთო წესით.

მ უ ხ ლ ი 24.

არ შეიძლება შეპყრობილ ან სხვაფრივ თავისუფლებას მოკლებულ და პირადად გაჩხრეკილ იქნეს ვინმე, თუ არ სასამართლოს ან საგამომძიებლო ორგანოს დასაბუთებული ბრძანების ძალით.

მ უ ხ ლ ი 25.

ადმინისტრაციას შეუძლიან თავისი უფლებით შეიპყროს ვინმე შემდეგ შემთხვევაში:

ა) როცა ბორტმომქმედს ზედ დანაშაულის ადგილზე მიასწრებს;

ბ) როცა დანაშაულზე მიასწრებს და დანაშაულისაგან დაზარალებული, ან დამსწრე ვინმე ბორტმომქმედს ხელს დაადებს;

გ) როცა მას, ვიზედაც ეჭვია მიტანილი, რაიმე გასამტყუნებელი ნივთი აღმოაჩნდება, ან როცა მის ტანზე, ან მის ბინაზე დანაშაულის აშკარა ნიშანი და კვალი აღმოჩნდება.

მ უ ხ ლ ი 26.

დამნაშავეთა დაკავება შეუძლიან კერძო პირსაც, თუ დანაშაულის ადგილას მიასწრებს და ამასთანავე აღმინისტრაციის მოსვლაძდის მათი მიმალვა მოსალოდნელია.

მ უ ხ ლ ი 27.

როგორც სასამართლოს ორგანოთა, ისე აღმინისტრაციის ბრძანებით შეპყრობილი, 24 საათის განმავლობაში უახლოეს სასამართლოში უნდა იქნეს წარდგენილი; თუ აღნიშნული სასამართლო ისეა დაშორებული, რომ 24 საათში დამნაშავეს წარდგენა შეუძლებელია, ეს ვადა განგრძობილ უნდა იქნეს ადგილობრივ გარემოების მიხედვით, მხოლოდ არა უმეტეს 48 საათისა.

მ უ ხ ლ ი 28.

მე-27 მუხლში აღნიშნული სასამართლო ვალდებულია წარდგენილ პირს დაუყოვნებლივ, ყოველ შემთხვევაში არა უგვიანეს 24 საათისა, დაჰკიოზოს; ხოლო შემდეგ წერილობითი ბრძანება გასცეს ან მისი შეპყრობის განგრძობისა ან დაუყოვნებლივ განთავისუფლებისათვის.

მ უ ხ ლ ი 29.

სასამართლოს სათანადო ორგანოები ვალდებული არიან, უკეთეს რაიმე გზითა და საშუალებით ეცნობათ, რომ ვინმე ზემოაღნიშნულ წესთა დარღვევითაა შეპყრო-

ბილი, დაუყოვნებლივ გამოიძიონ საქმე და წერილობითი ბრძანება გასცენ ან მისი განთავისუფლებისა ან შეპრობის განგრძობის შესახებ.

მ უ ხ ლ ი 30.

იმ საპატიმროს ან სხვა დაწესებულების უფროსი, სადაც შეპრობილი ზის, ვალდებულია გაანთავისუფლოს უკანასკნელი, თუ 24 საათში სასამართლოს წერილობითი ბრძანება არ მიუვიდა შეპრობის განგრძობისათვის.

მ უ ხ ლ ი 31.

ყოველი მოქალაქის ბინა შეუვალთა; მისი გაჩხრეკა მხოლოდ სასამართლოს დადგენილებისამებრ შეიძლება, კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაში.

მ უ ხ ლ ი 32.

კერძო მიწერ-მოწერა ხელშეუხებელია; მისი ამოხმა და გადაშინჯვა შეიძლება მხოლოდ სასამართლოს დადგენილებით.

მ უ ხ ლ ი 33.

ყოველი მოქალაქე მიმოსვლასა და ბინადრობის არჩევაში სრულიად თავისუფალია; ამ უფლების შეზღუდვა მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით შეიძლება.

მ უ ხ ლ ი 34.

ყოველი მოქალაქე სინიდისის სრული თავისუფლებით სარგებლობს; მოქალაქის დევნა და მის პოლიტიკურ და სამოქალაქო უფლებათა შეზღუდვა სარწმუნოების ან რწმენის გამო არ შეიძლება. ყველას შეუძლიან აღიაროს ის სარწმუნოება, რომელიც სურს, ან სარწმუნოება გამოიცვალოს, ან და არც ერთ კულტს არ ეკუთვნოდეს.

სარწმუნოებისა და რწმენის მომიჯნავეებით მოქალაქობრივი და პოლიტიკური მოვალეობის ასრულებაზე უარის თქმა არავის შეუძლიან, გარდა იმ შემთხვევისა, რომელიც ცალკე კანონით იქნება განსაზღვრული.

სარწმუნოებრივი ხასიათის აქტებს არავითარი გავლენა არა აქვს მოქალაქობრივ უფლებასა და მდგომარეობაზე.

მ უ ხ ლ ი 35.

ყველა მოქალაქეს შეუძლიან თავისუფლად დააარსოს ყოველგვარი სარწმუნოებრივი კავშირი, თუ იმ კავშირის მიზანი და მოქმედება კანონით აკრძალული არ არის.

მ უ ხ ლ ი 36.

ყოველ მოქალაქეს უფლება აქვს სიტყვით, ბეჭდით ან სხვა რამ ღონისძიებით თავისი აზრები გამოხატვას და გაავრცელოს მთავრობის წინასწარ ნებადაურთველად; ყოველი ბოროტმოქმედებისათვის, რომელსაც იგი ასეთ შემთხვევაში ჩაადენს, პასუხს აგებს მხოლოდ სასამართლოს წინაშე.

მ უ ხ ლ ი 37.

საქართველოს რესპუბლიკის მოქალაქეთ უფლება აქვთ მთავრობის ნებადაურთველად შეიკრიბნენ საჯაროთ და უიარაღოთ, როგორც ჭერქვეშ, ისე გარეთ.

მ უ ხ ლ ი 38.

ადმინისტრაციას შეუძლიან დახუროს კრება, თუ დანაშაულის ხასიათი მიიღო.

მ უ ხ ლ ი 39.

საქართველოს რესპუბლიკის მოქალაქეებს უფლება აქვთ მთავრობის წინასწარ ნებადაურთველად დააარსონ ყოველგვარი კავშირი, თუ მისი მიზანი კანონით არ არის აკრძალული; კავშირის გაუქმება შეიძლება მხოლოდ სასამართლოს დადგენილებით.

მ უ ხ ლ ი 40.

გონებრივი, სასულიერო, სავაჭრო და სამეურნეო-სამრეწველო პროფესიის თავისუფალი განვითარება უზრუნველყოფილია რესპუბლიკის კანონების მიხედვით.

მ უ ხ ლ ი 41.

პირადი და კოლექტიური პეტიციის უფლება უზრუნველყოფილია.

მ უ ხ ლ ი 42.

მუშათა მშვიდობიანი გაფიცვა თავისუფალია, უკეთუ არ ეწინააღმდეგება კანონსა და სახელმწიფოს ინტერესებს.

მ უ ხ ლ ი 43.

ორივე სქესის მოქალაქე თანასწორია, როგორც პოლიტიკურ ისე სამოქალაქო, ეკონომიურ და სოციალურ უფლებით.

მ უ ხ ლ ი 44.

ქორწინება უნდა ეწყარებოდეს უფლებრივ თანასწორობასა და ნებაყოფლობასა. ქორწინების ფორმასა და წესებს კანონი განსაზღვრავს.

ქორწინების გარეშე და ქორწინებაში შობილი, უფლებითა და მოვალეობით თანასწორნი არიან. დედას უფლება აქვს იდაოს და დაამტკიცოს, ვინ არის მამა მის მიერ ქორწინების გარეშე შობილისა; აგრეთვე ქორწინების გარეშე შობილს უფლება აქვს ეძიოს თავისი მამა.

მ უ ხ ლ ი 45.

აკრძალულია — უცხო სახელმწიფოს გადაეცეს პოლიტიკური დამნაშავე.

მ უ ხ ლ ი 46.

საქართველოში უცხოელებს ისეთივე პირადი და ქონებრივი უფლება აქვთ, როგორც რესპუბლიკის მოქალაქეებს, თუ მათი უფლება სხვარიგად არ არის განსაზღვრული საერთაშორისო წესით.

მ უ ხ ლ ი 47.

ზემოაღნიშნულ კანონთა დადგენილების დარღვევისათვის, როგორც თანამდებობის ისე კერძო პირი მიეცემა პასუხისგებაში, თანახმად სისხლის სამართლის კანონებისა.

მ უ ს ლ ი 48.

სიკვდილით დასჯა გაუქმებულია.

მ უ ს ლ ი 49.

შინაური ამბოხებისა ან უცხო სახელმწიფოსთან ომის დროს, პარლამენტს უფლება აქვს დროებით შეაჩეროს მთელს რესპუბლიკაში, ან რომელსამე მის ნაწილში იმ უფლებათა გარანტია, რომელიც აღნიშნულია შემდეგ მუხლებში: 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 37, 42 და 48, ომის დროს-კი 23 მუხლში აღნიშნული გარანტიაც იმ პირობით, რომ სამხედრო სამართალში მიცემა შესაძლებელია მხოლოდ მომქმედი ჯარის მიერ დაკავებულ ტერიტორიაზე.

თუ პარლამენტი შეკრებილი არ არის, მთავრობას შეუძლიან თავის პასუხისმგებლობით შეაჩეროს ზემოაღნიშნულ გარანტიათა მოქმედება, მხოლოდ დაუყოვნებლივ უნდა მოიწვიოს პარლამენტი და თავის დადგენილება წარუდგინოს.

მ უ ს ლ ი 50.

დიდი ეპიდემიის დროს მთავრობას უფლება აქვს შეაჩეროს დროებით მე-24, 27, 28 და 33 მუხლში აღნიშნულ უფლებათა გარანტია, რამდენადაც ამას ეპიდემიასთან ბრძოლა მოითხოვს.

მ უ ს ლ ი 51.

კონსტიტუციაში ჩამოთვლილი გარანტია და უფლება არ უარყოფს სხვა გარანტიასა და უფლებას, რომელიც იქ არ არის მოხსენებული, მაგრამ თავისთავად გამომდინარეობს კონსტიტუციის მიერ შეწყნარებული პრინციპებისაგან.

F 93.358

48712

საქართველოს
პარლამენტის
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

თ ა ვ ი მ ე ო ტ ხ ე

პარლამენტი

მ უ ხ ლ ი 52.

საქართველოს რესპუბლიკის წარმომადგენლობითი ორგანო არის „საქართველოს პარლამენტი“, რომელიც შესდგება საყოველთაო, თანასწორი, პირდაპირი, ფარული და პროპორციული წესისამებრ არჩეულ დეპუტატებისაგან. არჩევნებში მონაწილეობის უფლება აქვს ყოველ სრულუფლებიან მოქალაქეს, განურჩევლად სქესისა, რომელსაც ოცი წელი შესრულებია.

პარლამენტი აირჩევა სამი წლის ვადით.

მ უ ხ ლ ი 53.

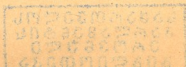
პარლამენტის წევრთა ასარჩევად რესპუბლიკა დაყოფილია საარჩევნო ოლქებად თანახმად კანონისა. თითოეულ ოლქს უნდა მიეკუთვნოს კანსაზღვრული პროპორციული რიცხვი დეპუტატებისა, მცხოვრებთა რაოდენობისამებრ. არჩევნების დანარჩენ წესრიგს განსაზღვრავს საარჩევნო კანონი.

მ უ ხ ლ ი 54.

პარლამენტის წევრები წარმოადგენენ მთელს ერს და არა ცალკე ოლქს, რომელმაც ისინი აირჩია.

მ უ ხ ლ ი 55.

პარლამენტის წევრი პასუხისგებაში არ მიეცემა იმ აზრისა და შეხედულობისათვის, რომელსაც გამოსთქვამს თავის მოვალეობის ასრულების დროს; პარლამენტის წევრის პიროვნება ხელშეუხებელია; არ შეიძლება შეპყრობილ ან სამართალში მიკვემულ იქნეს, ვიდრე პარლამენტის წევრად ითვლება, თუ თვით პარლამენტმა ნება არ დაჰართო. გამონაკლისია ისეთი შემთხვევა, როცა და-

ნაშაულოს ჩადენაზე მიასწრებენ. ეს შემთხვევა დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს პარლამენტს; შეპყრობილი ან სამართალში მიცემული პარლამენტის წევრი განთავისუფლებულ უნდა იქნეს, თუ პარლამენტი მოითხოვს.

მ უ ხ ლ ი 56.

პარლამენტის წევრს უფლება აქვს ჩვენება არ მისცეს იმ ფაქტების გამო, რომელიც მას გაანდევს, როგორც დეპუტატს; ეს უფლება არ ეკარგება მას მაშინაც, როცა დეპუტატად აღარ ითვლება.

მ უ ხ ლ ი 57.

პარლამენტის წევრებს მიეცემათ კანონით განსაზღვრული გასამრჯელო.

მ უ ხ ლ ი 58.

პარლამენტის წევრს არ შეუძლიან იმავე დროს რაიმე ჯამაგირიანი თანამდებობა ექიროს სახელმწიფოს ან ადგილობრივ მმართველობის სამსახურში; იგი შეიძლება იყოს მხოლოდ მთავრობის წევრი, სახელმწიფო კონტროლიორი, მინისტრის აშხანავი, ან ასრულებდეს ადგილობრივ მმართველობის ხსოვნის მოვალეობას; დეპუტატს შეუძლიან მიიღოს მთავრობისაგან რაიმე პოლიტიკური დავალება — ვადით — არა უმეტეს ექვსი თვისა.

მ უ ხ ლ ი 59.

ხელმწიფება ეკუთვნის მთელს ერს. პარლამენტი ამ კონსტიტუციის ფარგლებში ახორციელებს ერის ხელმწიფებას.

მ უ ხ ლ ი 60.

პარლამენტი გამოსცემს კანონს, დეკრეტსა და დადგენილებას; მათი გამოქვეყნების წესი ცალკე კანონით იქნება განსაზღვრული.

მ უ ხ ლ ი 61.

პარლამენტის უფლებაა:

ა) უმაღლესი გამგებლობა რესპუბლიკის ჯარისა და საზოგადოდ ყოველი შეიარაღებული ძალისა;

- ბ) ომის გამოცხადება;
- გ) ზავის ჩამოგდება;
- დ) დამტკიცება საზავო, სავაჭრო და სხვა ხელშეკრულობისა უცხო სახელმწიფოებთან;
- ე) ამნისტია;
- ვ) ბიუჯეტის დამტკიცება;
- ზ) საშინაო და საგარეო სესხის აღება;
- პ) თანამდებობის პირთა არჩევა, კონსტიტუციით ან კანონით მისდა მიკუთვნებული; და
- თ) საერთო კონტროლი აღმასრულებელი ხელისუფლებისა.

მ უ ხ ლ ი 62.

პარლამენტის სხდომები საჯაროა, მაგრამ პარლამენტს შეუძლიან განსაკუთრებული დადგენილებით ფარულად გამოაცხადოს თავის სხდომა, ან ნაწილი სხდომისა.

მ უ ხ ლ ი 63.

პარლამენტი თვითონ გაარჩევს თავის წევრთა არჩევნების კანონიერებას და გადასწყვეტს ყოველსავე დავას ამ საგანზე.

მ უ ხ ლ ი 64.

პარლამენტი ყოველ საკითხს სწყვეტს ხმის მარტივი უმრავლესობით, თუ რეგლამენტით ან კანონით სხვა წესი არ არის მიღებული.

მ უ ხ ლ ი 65.

პარლამენტის გახსნა მხოლოდ მაშინ შეიძლება, თუ დებუტატთა საერთო რიცხვის ნახევარზე მეტი გამოცხადდა.

მ უ ხ ლ ი 66.

პარლამენტის წევრთ უფლება აქვთ მთავრობისადმი შეკითხვის შეტანისა და კითხვის მიცემისა. წესი შეკითხვის შეტანისა და კითხვის მიცემისა განისაზღვრება კანონით ან რეგლამენტით.

მ უ ხ ლ ი 67.

პარლამენტი თვითონ განსაზღვრავს რეგლამენტით თავის მოქმედების წესს.

მ უ ხ ლ ი 68.

პარლამენტი იკრიბება ყოველ წლივ ნოემბრის პირველ კვირა დღეს. ახალი პარლამენტის არჩევნები ინიშნება შემოდგომაზე, ერთსა და იმავე დროს მთელს რესპუბლიკაში, იმ ვარაუდით, რომ ახლად არჩეული დეპუტატები დაესწრნენ პარლამენტის გახსნას.

მ უ ხ ლ ი 69.

პარლამენტის მუშაობის დროებით შეწყვეტა შეიძლება მოხდეს მხოლოდ პარლამენტის გადაწყვეტილებით.

მ უ ხ ლ ი 70.

პარლამენტის მუშაობა შეიძლება შეწყვეტილ იქნეს ვადით არა უმეტეს ხუთი თვისა წელიწადში. როცა პარლამენტის მუშაობა შეწყვეტილია, მისი მოწვევის უფლება განსაკუთრებულ შემთხვევისათვის აქვს მთავრობას, ან პარლამენტის პრეზიდიუმს.

პარლამენტის შეკრება სავალდებულოა, თუ დეპუტატთა ერთი მეოთხედი მოითხოვს.

მ უ ხ ლ ი 71.

ინიციატივის უფლება ეკუთვნის:

- ა) პარლამენტის ყოველ წევრს, და
- ბ) 5,000 ამომრჩეველს.

მ უ ხ ლ ი 72.

თუ ოცი ათასმა ამომრჩეველმა წერილობით მოითხოვა, პარლამენტი ვალდებულია ახლად მიღებული კანონი სარეფერენდუმით ხალხს წარუდგინოს.

რეფერენდუმის წესს განსაზღვრავს კანონი.

მ უ ხ ლ ი 73.

პარლამენტი ყოველწლივ ირჩევს პრეზიდიუმს.

არ შეიძლება ერთი და იგივე პირი თავმჯდომარედ, ან მის ანხანავად არჩეულ იქნეს ზედიზედ.

თ ა ვ ი მ ე ხ უ თ ე .

აღმასრულებელი ხელისუფლება

მ უ ხ ლ ი 74.

უმაღლესი მმართველობის აღმასრულებელი ხელისუფლება ეკუთვნის რესპუბლიკის მთავრობას.

მ უ ხ ლ ი 75.

მთავრობას ჰყავს თავმჯდომარე, რომელიც იმავე დროს არის რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენელი.

მ უ ხ ლ ი 76.

მთავრობის თავმჯდომარეს ირჩევენ პარლამენტი.

მ უ ხ ლ ი 77.

მთავრობის დანარჩენ წევრებს—მინისტრებს, იწვევენ მთავრობის თავმჯდომარე რესპუბლიკის იმ მოქალაქეთაგან, რომელთაც პარლამენტის არჩევნებში მონაწილეობის უფლება აქვთ.

მ უ ხ ლ ი 78.

მთავრობის წევრს არ შეუძლიან იმავე დროს რაიმე სხვა თანამდებობა ეკიროს, ინ რომელსამე პროფესიას მისდევდეს; შეუძლიან იყოს მხოლოდ პარლამენტის წევრი და ადგილობრივი მმართველობის ხმოსანი.

მ უ ხ ლ ი 79.

თავმჯდომარე სცემს ბრძანებასა და განკარგულებას კანონის აღსრულებისათვის, მაგრამ უფლება არა აქვს კანონის მოქმედება შეაჩეროს, ან მისი შესრულება დააბრკალოს.

მთავრობის თავმჯდომარეს უფლება აქვს თავის განკარგულებით დანიშნოს რევიზია მმართველობის ამა თუ იმ დარგისა, ადგილის ან მოვლენისა კანონში აღნიშნულ წესისამებრ.

თავმჯდომარეს არა აქვს არავითარი განსაკუთრებული უფლება, გარდა იმისა, რაც ამ კონსტიტუციით არის მისდა მიკუთვნებული.

მ უ ხ ლ ი 80.

როდესაც თავმჯდომარე ავად არის ან სხვაგან იმყოფება, მის მოვალეობას ასრულებს ერთ-ერთი მინისტრი, მისავე დავალებით.

მ უ ხ ლ ი 81.

მთავრობის საერთო უფლება და მოვალეობაა:

ა) რესპუბლიკის საქმეთა უმაღლესი მართვა-გამგეობა, თანახმად კანონისა.

ბ) თვალ-ყურის დევნა და აღსრულება კონსტიტუციისა და კანონებისა.

გ) წარდგენა პარლამენტის წინაშე თავის კანონპროექტისა, აგრეთვე დასკვნისა იმ კანონპროექტის შესახებ, რომელიც პარლამენტისა ან ხალხის ინიციატივით არის შემოსული.

დ) დაცვა რესპუბლიკის საგარეო ინტერესებისა.

ე) უზრუნველყოფა რესპუბლიკისა გარეშე განსაცდელისაგან და დაცვა მისი ნეიტრალიტეტისა და დამოუკიდებლობისა.

ვ) ზრუნვა შინაური წესიერებისა და უშიშროების დაცვისათვის.

მოულოდნელ შემთხვევაში, თუ საჭიროებამ მოითხოვა, მთავრობას უფლება აქვს თავის დადგინილებით გამოიყვანოს შეიარაღებული ძალა რესპუბლიკისა 3,000 კაცამდე, ვადით არა უმეტეს 21 დღისა; უკეთუ მეტი ძალა დასჭირდა, ან მეტის ვადით, ამის ნებართვა პარლამენტისაგან უნდა მიიღოს.

ზ) განაგოს ფინანსები, სკრას ფული თანახმად კანონისა, და ყოველ წლივ წარუდგინოს პარლამენტს შემოსავალ-გასავლის სავარაუდო აღრიცხვა და ბიუჯეტი.

3) ანგარიში აძლიოს პარლამენტს თავის მოქმედებისა და ყოველ წელს ერთხელ მაინც წარუდგინოს მოხსენება საქართველოს შინაგან და საგარეო მდგომარეობისათვის; წარუდგინოს აგრეთვე განსაკუთრებული მოხსენება უკეთეს პარლამენტმა მოითხოვა, და

თ) შეასრულოს ყოველივე, რაც კანონს ან პარლამენტს მისთვის დაუვალეობია.

მ უ ხ ლ ი 82.

რესპუბლიკის დანარჩენ საქმეთა მართვა-გამგეობა განაწილებულია მთავრობის წევრთა შორის.

მ უ ხ ლ ი 83.

როგორც მთავრობა მთლიანად, ისე თვითეული მინისტრი აღკუთრული უნდა იყოს პარლამენტის ნდობით. როგორც მთავრობა ისე თვითეული მინისტრი უნდა გადადგეს, თუ დაჰკარგავს პარლამენტის ნდობას მისი გადაკრილი დადგენილებით.

მთავრობა განსახლდრავს პოლიტიკის საერთო მიმართულებას და პასუხისმგებელია ამ მიმართულებისა და საერთო გამგებლობისათვის (მუხ. 81). თვითეული მინისტრი დამოუკიდებლად და პარლამენტის წინაშე საკუთარი პასუხისმგებლობით, უძღვება მისთვის მინდობილ საქმეს (მუხ. 82).

მინისტრს უფლება აქვს პარლამენტში ხმის მიცემისა მხოლოდ მაშინ, როცა დეპუტატად ირიცხება.

მ უ ხ ლ ი 84.

მთავრობის ყოველ წევრს უფლება აქვს პარლამენტისა და მისი კომისიის სხდომას დაესწროს. თუ მინისტრმა მოითხოვა, პარლამენტი და მისი კომისია ვალდებულია მოუსმინოს. თავის მხრით პარლამენტისა და კომისიის მოთხოვნით მინისტრიც ვალდებულია სხდომაზე გამოცხადდეს და ახსნა-განმარტება მისცეს.

მ უ ხ ლ ი 85.

მთავრობის წევრთა პასუხისგებაში მიცემა შეუძლია

შხოლოდ პარლამენტს. მთავრობის წევრთა გასამართლება საერთო წესით სწარმოებს.

მ უ ხ ლ ი 86.

ერთისა და იმავე პირის არჩევა მთავრობის თავ-
 მჯდომარედ ზედი-ზედ არ შეიძლება.

თ ა ვ ი მ ე ე ქ ვ ს ე

ს ა ს ა მ ა რ თ ლ ო

მ უ ხ ლ ი 87.

საქართველოს რესპუბლიკის მთელ ტერიტორიაზე არსებობს ერთი უმაღლესი სასამართლო—სენატი, რომელსაც ირჩევს პარლამენტი და რომელიც მოვალეა:

ა) თვალყურით ადევნოს კანონის დაცვასა და სისწორით ასრულებას, და

ბ) განავს სასამართლო ნაწილი, როგორც საკასაციო სასამართლო.

მ უ ხ ლ ი 88.

სამოქალაქო, სისხლისა და ადმინისტრატიული სა-
 მართლის საქმეთა საწარმოებლად არსებობს მუდმივი სა-
 სამართლოები.

სასამართლოს ორგანიზაცია, იურისდიქცია და კომ-
 პეტენცია განისაზღვრება კანონით.

მ უ ხ ლ ი 89.

სასამართლო დამოუკიდებელია და ემორჩილება მხო-
 ლოდ კანონს.

მართლმსაჯულება სწარმოებს საქართველოს დემო-
 კრატიული რესპუბლიკის სახელით.

მ უ ხ ლ ი 90.

სასამართლოს არცერთი განაჩენი არ შეიძლება გა-

უქმებულ, შეცვლილ, ან შეჩერებულ იქნეს კანონმდებელი, აღმასრულებელი ან ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ.

მ უ ხ ლ ი 91.

სასამართლოს სხდომა საჯაროა; მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევაში, როდესაც ამას მოითხოვს ზნეობისა და საზოგადო მშვიდობიანობის დაცვის ინტერესი, სხდომა შეიძლება კარდახურულ იქნეს თვით სასამართლოს დადგენილებით.

მ უ ხ ლ ი 92.

ყოველგვარ სისხლის სამართლის, პოლიტიკურის და აგრეთვე ბეჭვდითი დანაშაულისათვის არსებობს ნაფიცი მსაჯულთა ინსტიტუტი.

მ უ ხ ლ ი 93.

მოსამართლის თანამდებობის მიღების წესი, აგრეთვე პირობა, რომელსაც უნდა აკმაყოფილებდეს მსაჯული, აღნიშნულია კანონში.

მ უ ხ ლ ი 94.

არ შეიძლება სასამართლოს წევრის დათხოვნა და ერთი ადგილიდან მეორეზე გადაყვანა მისი სურვილის წინააღმდეგ.

თანამდებობიდან მისი ღროებით გადაყენება შეიძლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სამართალში ან გამოძიებაში იქნება მიცემული.

სრულიად დათხოვნა-კი შეიძლება მხოლოდ სასამართლოს განაჩენის ძალით.

თ ა ვ ი მ ე შ ვ ი ლ ე

სახელმწიფო ფინანსები

მ უ ხ ლ ი 95.

არცერთი გადასახადი არ შეიძლება დაწესებულან აკრეფილ იქნეს, თუ წინასწარ პარლამენტის მიერ არ იქნა დადასტურებული.

შენიშვნა: ადგილობრივი მმართველობის გადასახადთა დაწესების უფლებას განსაზღვრავს ცალკე კანონი.

მ უ ხ ლ ი 96.

სახელმწიფო გადასახადისაგან ვერავინ განთავისუფლდება, თუ არ კანონის ძალით.

მ უ ხ ლ ი 97.

თუ არ კანონის ძალით არავითარი პენსია, ჯილდო და საზოგადოთ ხარჯი არ შეიძლება გაღებულ იქნეს სახელმწიფო ხაზინიდან.

მ უ ხ ლ ი 98.

პარლამენტის ნებადაურთველად არ შეიძლება აღებულ იქნეს სახელმწიფო სესხი და არც რაიმე ფინანსური ვალდებულება.

მ უ ხ ლ ი 99.

როდესაც პარლამენტის სხდომები შეწყვეტილია, ხოლო სესხის აღებას საჭიროება მოითხოვს, პარლამენტი საჩქაროდ მოწვეულ უნდა იქნეს.

მ უ ხ ლ ი 100.

სახელმწიფოს ყოველი შემოსავალ-გასავალი ბიუჯეტში აღნიშნული უნდა იქნეს. ბიუჯეტი ყოველწლივ უნდა წარედგინოს პარლამენტს დასამტკიცებლად.

მ უ ხ ლ ი 101.

თუ ბიუჯეტის დამტკიცება პარლამენტმა ვერ მოასწრო საანგარიშო წლის დამდეგამდე, მთავრობას უფლება ეძლევა სახელმწიფო ხარჯები ახალი ბიუჯეტის დამტკიცებამდე წინა წლის ბიუჯეტის მიხედვით დაჰფაროს, პარლამენტის ნებართვით.

მ უ ხ ლ ი 102.

ხარჯის გადატანა ბიუჯეტის ერთი მუხლიდან მეორეში არ შეიძლება პარლამენტის ნებადაურთველად.

თ ა ვ ი მ ე რ ვ ე

სახელმწიფო კონტროლი

მ უ ხ ლ ი 103.

სახელმწიფო კონტროლს ექვემდებარება:

- ა) სახელმწიფო ბიუჯეტის სისწორით ასრულება,
- ბ) სახელმწიფოს ყოველნაირი შემოსავალი და გასავალი და
- გ) მთავრობის და სხვა და სხვა უწყების ხარჯთაღრიცხვა და ანგარიში.

მ უ ხ ლ ი 104.

სახელმწიფო კონტროლიორს ირჩევს პარლამენტი. იგი არ ითვლება მინისტრთა კაბინეტის წევრად, მაგრამ აღჭურვილია მინისტრის უფლებით და პასუხის მგებელია მხოლოდ პარლამენტს წინაშე.

მ უ ხ ლ ი 105.

კონტროლის ორგანიზაცია და წესი მოქმედების განსაზღვრულია კანონით.

თ ა ვ ი მ ე ც ხ რ ე

სახელმწიფო თავდაცვა

მ უ ხ ლ ი 106.

ყოველი მოქალაქე რესპუბლიკისა ვალდებულია პირადად მოიხადოს სამხედრო ბეგარა თანახმად კანონონისა.

მ უ ხ ლ ი 107.

სამხედრო ძალთა დანიშნულება არის დაცვა რესპუბლიკისა და მისი ტერიტორიისა.

მ უ ხ ლ ი 108.

სამხედრო ბეგარის ვადა და სამხედრო ძალთა ყოველი მოწყობის წესი განისაზღვრება კანონით.

მ უ ხ ლ ი 109.

ჯარში გასაწევვ ახალგაზრდათა რაოდენობას ყოველწლივ პარლამენტი ამტკიცებს.

მ უ ხ ლ ი 110.

ჯარში ჩარიცხული საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკის ერთგულების ფიცსა ან აღთქმას სდებს.

თ ა ვ ი მ ი ა თ ი.

ადგილობრივი მმართველობა

მ უ ხ ლ ი 111.

ადგილობრივი მმართველობა განაგებს ადგილობრივი მართვა-გამგეობის და მეურნეობის საქმეებს თავის ტერიტორიის ფარგლებში.

მ უ ხ ლ ი 112.

ადგილობრივი მმართველობის ორგანიზაცია, უფლება, მოვალეობა და მართვა-გამგეობის წესი განისაზღვრება კანონით.

მ უ ხ ლ ი 113.

ადგილობრივ მმართველობას უფლება აქვს გამოსცეს სავალდებულო დადგენილება თანახმად კანონისა.

მ უ ხ ლ ი 144.

ადგილობრივი მმართველობა ირჩევა საყოველთაო, პირდაპირი, თანასწორი ფარული და პროპორციული საარჩევნო წესით.

მ უ ხ ლ ი 115.

ადგილობრივ მმართველობის დადგენილება და განკარგულება შეიძლება გაუქმებულ იქნეს მხოლოდ სასამართლოს წესით.

მ უ ხ ლ ი 116.

მთავრობის ცენტრალ ორგანოებს უფლება აქვთ შეაჩერონ ადგილობრივი მმართველობის დადგენილება და განკარგულება, თუ ეწინააღმდეგება კანონს. წესი და პირობა შეჩერებისა განისაზღვრება კანონით.

მ უ ხ ლ ი 117.

ადგილობრივი მმართველობა მართვა-გამგეობის საქმეში ემორჩილება მთავრობის ცენტრალ ორგანოებს.

მ უ ხ ლ ი 118.

იმ საგნებს, რომლის შესახებაც ადგილობრივი მმართველობის დადგენილება დამტკიცებულ უნდა იქნეს ცენტრალ ხელისუფლების მიერ, განსაზღვრავს კანონი.

მ უ ხ ლ ი 119.

ადგილობრივ მმართველობას ენიჭება საბიუჯეტო უფლება, განსაზღვრული ცალკე კანონით.

თ ა ვ ი მ მ თ მ რ თ მ მ ტ მ

აფხაზეთისა, სამუსლიმანო საქართველოს და ზაქათალის ავტონომიური მმართველობა.

მ უ ხ ლ ი 120

აფხაზეთს (სომუმის ოლქი), სამუსლიმანო საქართველოს (ბათუმის მხარე) და ზაქათალს (ზაქათალის ოლქი), საქართველოს რესპუბლიკის განუყოფელ ნაწილებს, ენიჭებათ იდგილობრივ საქმეებში ავტონომიური მმართველობა.

მ უ ხ ლ ი 121

წინამუხლში მოხსენებულ ავტონომიურ მმართველობის დებულება შემუშავებულ იქნება ცალკე კანონით.

თ ა ვ ი მ ე თ ო რ მ ე ტ ე

სწავლა-განათლება და სკოლა

მ უ ხ ლ ი 122

ხელოვნება, მეცნიერება და მათი სწავლება თავისუფალია; სახელმწიფოს მოვალეობა არის მფარველობა გაუწიოს და ხელი შეუწყოს მათ განვითარებას.

მ უ ხ ლ ი 123

სახელმწიფო ზრუნავს—ხელოვნებისა, ისტორიისა, კულტურისა თუ ბუნების ნაშთი და ძეგლი დაცულ იქნეს და უცხოეთში არ იქნეს გატანილი.

მ უ ხ ლ ი 124

პირველ დაწყებითი სწავლა საყოველთაო, უსასყიდლო და სავალდებულოა. საზოგადოსკოლების სისტემა ერთ ორგანიულ მთლიანობას წარმოადგენს, სადაც პირველ დაწყებითი სკოლა საფუძველია საშუალო და უმაღლესი სკოლისა.

სწავლა-განათლება ყველა საფეხურის სკოლებში საეროა.

მ უ ხ ლ ი 125

პირველდაწყებით სკოლაში უღარიბეს ბავშვებს საზრდო, ჩასაცმელ-დასახური და სასწავლო ნივთები უფასოდ მიეცემათ.

მ უ ხ ლ ი 126

კერძო თაონობით გამართული სკოლა ემორჩილება რესპუბლიკის კანონს.

მ უ ხ ლ ი 127

სავალდებულო სწავლის დამთავრებისას თვითოეული მოწაფეს ეძლევა ერთი კალი კონსტიტუცია.

თ ა ვ ი მ ე ც ა მ ე ტ ე

სოციალ-ეკონომიური უფლებანი

მ უ ხ ლ ი 128

რესპუბლიკა ზრუნავს თავის მოქალაქეთა ღირსეული არსებობისათვის.

მ უ ხ ლ ი 129

საკუთრების იძულებითი ჩამორთმევა შეიძლება მხოლოდ სახელმწიფოებრივი, საზოგადოებრივი და კულტურული საჭიროებისათვის ცალკე კანონში განსაზღვრული წესითა და საფასურით.

მ უ ხ ლ ი 130

რესპუბლიკას შეუძლია კანონმდებლობის გზით გაასაზოგადოოს ის სავაჭრო, სამრეწველო და სამეურნეო-დარგი და კერძო წარმოება, რომელიც ამისთვის გამოსადგვია.

მ უ ხ ლ ი 131

რესპუბლიკის განსაკუთრებული საზრუნავია სოფლის მეურნეობის აყვავება, მიწის დამუშავება და გამოყენება შეადგენს მიწისმფლობელის მოვალეობას საზოგადოების წინაშე.

მ უ ხ ლ ი 132

დაქირავებული სამუშაო ძალა რესპუბლიკის კანონმდებლობის საზრუნავი საგანია.

მ უ ხ ლ ი 133

რესპუბლიკის კანონმდებლობით ადგილობრივ მმართველობას ევალება დააარსოს შრომის ბირჟა, შუამავალი კანტორა და სხვა ამგვარი დაწესებულება, რომელიც აღნუსხავს უმუშევართ და შუამავლობას გაუწყვეს სამუშაოს საშოვნელად.

ასეთ დაწესებულების ხელმძღვანელ ორგანოში მუ-
თა კავშირის წარმომადგენელთა რიცხვი ნახევარზე ნაკ-
ლები არ უნდა იყოს.

მ უ ხ ლ ა 134

უმუშევრად დარჩენილ მოქალაქეს მიეცემა დახმარე-
ბა სამუშაოს აღმოჩენით ან დაზღვევის სახით.

მ უ ხ ლ ა 135

მოხუცებულობით, დაავადებით თუ სხვა მიზეზით
შრომის უნარს მოკლებული მოქალაქე, რომლისთვისაც
ზრუნვა კანონით ან ჩვეულებით დავალებული არა აქვს
მემკვიდრეს, მზრუნველს, მწარმოებელს ან სხვა კერძოსა
თუ საზოგადოებრივ დაწესებულებას, და რომელსაც არ-
სებობის სახსარი არ მოეპოვება, მიიღებს დახმარებას სა-
ხელმწიფო ხაზინიდან დაზღვევით ან სხვა სახით. ასევე
დაეხმარება ხაზინა, უკეთუ მემკვიდრეს ან მზრუნველს
შრომის უნარდაკარგულის რჩენა არ შეუძლიან.

მ უ ხ ლ ა 136

დაქირავებული მუშა, რომელიც მოხუცებულობით,
დაშავებით ან სხვა მიზეზით დაჰკარგავს სავსებით ან ნა-
წილობრივ შრომის უნარს, მიიღებს დახმარებას დაზღვე-
ვის სახით თავის ხელფასის კვალობაზე. დასაზღვევი თანხა
უნდა შესდგეს დამქირავებელზე შეწერილ საგანგებო
გადასახადისაგან.

მ უ ხ ლ ა 137

გარდა საგანგებო ან ამ მიზნით შეწერილი გადასა-
ხადისა, ზემოაღნიშნულ მოვალეობათა ასასრულებლად,
რესპუბლიკის წლიური შემოსავლიდან უნდა გადაიდოს
არა ნაკლებ $5\frac{0}{10}$ -ისა.

მ უ ხ ლ ა 138

ნორმალი სამუშაო დრო დაქირავებულთათვის არ
უნდა აღემატებოდეს დღეში 8 საათს; ამასთანავე კვირა-
ში ერთხელ მუშა უნდა ისვენებდეს განუწყვეტლივ 42

საათს. გამონაკლისს სამუშაო დროის შესახებ განსაზღვრავს კანონი.

მ უ ხ ლ ი 139

წარმოებაში 16 წლამდის ყმაწვილის შრომა აკრძალულია; 16—18 წლის მოზარდთათვის სამუშაო დრო ისაზღვრება 6 საათით დღეში; მოზარდთა და საზოგადოთ ქალთათვის ღამით მუშაობა აკრძალულია.

მ უ ხ ლ ი 140

რესპუბლიკის საზრუნავი საგანია განსაზღვროს მინიმუმი ხელფასი და შრომის ნორმალნი პირობანი წარმოებაში.

არსდება შრომის ინსპექცია და სანიტარული ზედამხედველობა, რომელიც დამოუკიდებელი უნდა იყოს დამქირავებელთაგან.

მ უ ხ ლ ი 141

განსაკუთრებული კანონი დაიცავს ქალთა შრომას წარმოებაში. აკრძალულია ქალის მუშაობა დედობისათვის მანერე წარმოებაში; მუშა ქალი მშობიარობის დროს არა ნაკლებ ორი თვისა თავისუფალია მუშაობისაგან ჯამაგირის მოუსპობლად; დამქირავებელს ევალება ძუძუმწოვარ ბავშვთა მოსაველეოდ შესაფერ გარემოებაში ამყოფოს მუშა ქალები.

მ უ ხ ლ ი 141

შრომის დამცველ კანონების დარღვევისათვის დამნაშავენი პისუხს აგებენ სისხლის სამართლის წესით.

მ უ ხ ლ ი 143

რესპუბლიკას და ადგილობრივ მმართველობას ევალება დედობის და ბავშვების დაცვისათვის მზრუნველობა.

თ ა ვ ი მ ე თ ო ტ ხ მ ე ტ ე

ეროვნულ უმცირესობათა უფლებანი

მ უ ხ ლ ი 144

არ შეიძლება შეიზღუდოს საქართველოს რესპუბლიკის რომელიმე ეროვნული უმცირესობის თავისუფალი პოლიტიკური, სოციალ-ეკონომიური და კულტურული განვითარება, განსაკუთრებით მისი დედა-ენით სწავლა-აღზრდა და ეროვნულ-კულტურულ საქმეთა შინაური მართვა გამგეობა.

ყველას აქვს უფლება სწეროს, ჰბეჭდოს და ილაპარაკოს დედა-ენაზე.

მ უ ხ ლ ი 145

ამა თუ იმ უმცირესობისადმი მიკუთვნება განისაზღვრება თანახმად მოქალაქეთა სურვილისა და მათი ნება-ყოფლობითი განცხადებისა.

მ უ ხ ლ ი 146

საქართველოს რესპუბლიკის ყოველ ეროვნულ უმცირესობას უფლება აქვს შეადგინოს ეროვნული კავშირი. მოაწყოს და დაიცვას თავისი კულტურული საქმე კონსტიტუციისა და კანონების საზღვრებში.

მ უ ხ ლ ი 147

ეროვნულ კავშირს უფლება აქვს გახდეს იურიდიულ პიროვნებად თანახმად საერთო წესებისა.

მ უ ხ ლ ი 148

არ შეიძლება შეიზღუდოს ვისიმე პოლიტიკური და მოქალაქობრივი უფლება ეროვნულ კავშირში მონაწილეობისათვის.

მ უ ხ ლ ი 149

ყოველ ეროვნულ კავშირს შეუძლია აღძრას და

დაიცავს სასამართლოს წინაშე ის საქმე, რომელიც შეიცავს კონსტიტუციითა და კანონით მინიჭებულ ეროვნულ უმცირესობის უფლების დარღვევას.

მ უ ხ ლ ი 150

საქართველოს რესპუბლიკის ყოველ მოქალაქეს თანასწორი უფლება აქვს მიიღოს სახელმწიფო, სამოქალაქო, სამხედრო და საქალაქო თუ საერობო სამსახური.

მ უ ხ ლ ი 151

ეროვნულად ნარევი ადგილობრივი მმართველობა ვალდებულია სწავლა-განათლებისათვის გაღებული თანხით დაარსოს საკმაო რიცხვი სკოლების და კულტურულ-განმანათლებელ დაწესებულებათა მოქალაქეთა ეროვნულ შედგენილობის პროპორციის მიხედვით.

მ უ ხ ლ ი 152

ეროვნულ უმცირესობის სკოლაში სწავლება სწარმავებს ბავშვის დედა-ენაზე.

მ უ ხ ლ ი 153.

ადგილობრივ მმართველობის ფარგლებში, სადაც ერთი რომელიმე ეროვნული უმცირესობა აღემატება ყველა მოქალაქეთა 20 ⁰/₀-ს, ამ ეროვნულ უმცირესობის მოთხოვნით მსჯელობა და საქმის წარმოება, სახელმწიფო და საზოგადოებრივ დაწესებულებაში შემოღებულ უნდა იქნეს სახელმწიფო ენასთან ერთად მის დედა-ენაზედაც.

მ უ ხ ლ ი 154.

კანონთა გამოქვეყნების წესი ეროვნულ უმცირესობისათვის განისაზღვრება ცალკე კანონით.

მ უ ხ ლ ი 155.

არა ქართველ დებუტატს, რომელმაც სახელმწიფო ენა არ იცის, შეუძლიან პარლამენტში სიტყვა წარმოთქვამს დედა-ენით.

თ ა ვ ი მ ე თ ხ უ თ მ ე ტ მ

სახელმწიფო მოხელენი

მ უ ხ ლ ი 156.

საქართველოს მოქალაქე შეიძლება მიღებულ იქნეს ყოველ თანამდებობაზე, თუ კანონის მოთხოვნილებას აკმაყოფილებს.

მ უ ხ ლ ი 157.

მოხელე ან თანამდებობის პირი შეიძლება გადაყენებულ იქნეს იმ დაწესებულების ან უფროსის განკარგულებით, ვისგანაც იყო მიღებული; ხოლო სრულებით დათხოვნა სამსახურიდან შეიძლება იმ ორგანოს დადგენილებით, რომელსაც ამის უფლება ექნება მინიჭებული კანონით.

მ უ ხ ლ ი 158.

თვითეულ მოხელეს მიენიჭება უფლება პენსიისა; მოხელისა და მის ოჯახის წევრთა მიერ პენსიის მიღების პირობას განსაზღვრავს კანონი.

მ უ ხ ლ ი 159.

თვითეული მოხელე პასუხისმგებელია სასამართლოს წინაშე საერთო წესისამებრ.

მოქალაქეს უფლება აქვს პასუხისგებაში მისცეს ყოველი მოხელე საზოგადო წესით მისი დანაშაულისათვის.

მოქალაქეს უფლება აქვს მოხელის უკანონო მოქმედებით მიყენებული ზარალის ანაზღაურება მოსთხოვოს სახელმწიფოს.

თ ა ვ ი მ ე თ მ შ მ ს ლ მ ე ტ მ

სახელმწიფო და ეკლესია.

მ უ ხ ლ ი 160.

სახელმწიფო და ეკლესია განცალკევებულნი და დამოუკიდებელნი არიან. არ შეიძლება იქნეს გამოცემუ-

ლი ისეთი კანონი, რომელიც აღიარებს ან უარყოფს რომელსაზე სარწმუნოებას ან სარწმუნოებრივ ორგანიზაციას.

მ უ ხ ლ ი 161.

არც ერთ სარწმუნოებას არ აქვს უპირატესობა

მ უ ხ ლ ი 162.

ხარჯის გაღება სახელმწიფოს ხაზინიდან და ადგილობრივ მმართველობათა თანხიდან სარწმუნოებრივ საქმეთა საქიროებისათვის აკრძალულია.

თ ა ვ ი მ მ რ ვ ი ლ მ მ ტ მ

კონსტიტუციის გადაშინჯვა

მ უ ხ ლ ი 163.

კონსტიტუციის საზოგადო ან ნაწილობრივი გადაშინჯვის ინიციატივის უფლება აქვს:

- ა) პარლამენტის წევრთა ნახევრის არა ნაკლებმა, და
- ბ) 50.000 ს ამომრჩეველსა. •

მ უ ხ ლ ი 164.

წინადადება კონსტიტუციის საზოგადო ან ნაწილობრივ გადაშინჯვისა პარლამენტის დღიურ წესრიგში შედის განსახილველად არა უადრეს ექვსი თვისა შეტანის დღიდან.

მ უ ხ ლ ი 165.

კონსტიტუციის საზოგადო ან ნაწილობრივი გადაშინჯვის წინადადება მიღებულ უნდა იქნეს პარლამენტის ყველა წევრთა ორიმესამედის უმრავლესობით. იგი ძალაში შედის მხოლოდ ხალხის უმრავლესობის დადასტურების შემდეგ.

მ უ ხ ლ ი 166.

საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკის მართვა-გამგეობის ფორმის გაუქმება არ შეიძლება განდის კონსტიტუციის გადაშინჯვის წინადადების საგნად.

შ ი ნ ბ ა რ ს ი:

- საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი
- თავი პირველი
ზოგადი დებულებანი . . . . .
- თავი მეორე
მოქალაქეობა . . . . .
- თავი მესამე
მოქალაქის უფლებანი . . . . .
- თავი მეოთხე
პარლამენტი . . . . .
- თავი მეხუთე
აღმასრულებელი ხელისუფლება . . . . .
- თავი მეექვსე
სასამართლო . . . . .
- თავი მეშვიდე
სახელმწიფო ფინანსები . . . . .
- თავი მერვე
სახელმწიფო კონტროლი . . . . .
- თავი მეცხრე
სახელმწიფო თავდაცვა . . . . .
- თავი მათე
ადგილობრივი მმართველობა . . . . .
- თავი მეთერთმეტე
აფხაზეთისა, სამუსლიმანო საქართველოს და
ზაქათალის ავტონომიური მმართველობა . . . . .
- თავი მეთორმეტე
სწავლაგანათლება და სკოლა . . . . .
- თავი მეცამეტე
სოციალ-ეკონომიური უფლებანი . . . . .
- თავი მეოთხმეტე
ეროვნულ უმცირესობათა უფლებანი . . . . .
- თავი მეთხუთმეტე
სახელმწიფო მოხელენი . . . . .
- თავი მეთექვსმეტე
სახელმწიფო და ეკლესია . . . . .
- თავი მეჩვიდმეტე
კონსტიტუციის გადაშინჯვა . . . . .

1535/15

